

מתריסר שבטין, חכימא חד לשבטא, דאינון נבעין בחכמתהון כמבועי דנביעין, כל כמה דאינשי מלי מנהון אינן מתגברין ומתמליין. ושבעין דקלין, דתמן אוקימו שבעין סנהדרין, והוי ידעי לאישתעווי בשבעין לשון, וכל דשמע להון וצאית הילכתא מפומהון הוה ליה כדובשיא וכתמרי, ושרו תמן על מיא דשרו על אורייתא, ואתקינו אתר קביעות לאורייתא, דלא ליבטלין יומם ולילה ולא לפסקון פתגמי אורייתא.

כתב יד ג, א

(II, 10) **בשר לאכול**¹³⁰. פירש רש"י: **ולא לשצנו**.¹³¹ למדך¹³² תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם צמר לשוצע. ומה ראה¹³³ להוריד¹³⁴ לחם צזקר וצמר צערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן וכו'.

קשה לי על רש"י, פירש בלא פסוק¹³⁵. ונראה, דקשה לו אז אחרי כי למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע, אם כן למה נאמר "בערב"¹³⁶. ומתרין,

שי למורא - מהדורת כתר תורה). והכי נמי מסתברא, שכן כוונת רש"י: "ולא [כמו שנאמר להלן בלחם] לשבוע". גירסא נוספת כאן, ראה לעיל הערה הקודמת].

132. כן הוא בכתב יד ג, וכעין זה ברש"י שלפנינו: "למדה תורה". ובכתב יד א: "מכאן למדך" [נפששנו בכתבי יד ודפוסים קדומים של פירוש רש"י ולא מצאנו נוסחא: "מכאן"].

133. בכתב יד א כאן (בטעות): "והראה". וצריך להיות: "ומה ראה" (כבכתב יד ג. וכן הוא גם בכתב יד א - להלן בסוף הדיבור).

134. בכתב יד ג (מה שאין כן בכתב יד א) נשמט תיבת "להוריד" כאן (מה שאין כן להלן בסוף הדיבור).

135. שבאמרו "ומה ראה להוריד לחם בכוקר" פירש המשך הפסוק "ולחם בבקר לשבוע" מבלי להעתיקו בדי"ה [וראה לעיל הערה 130].

136. בפסוק נאמר: "בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בכוקר לשבוע". מעיקרא לא הוקשה לרש"י תיבות "בערב" ו"בבוקר", שהרי בפשטות בא הכתוב לומר לבני ישראל מתי ינתן להם בשר ומתי לחם. אבל הוקשה לו יתור תיבת

ע' סנהדרין והיו יודעים לדבר בע' לשון, וכל מי ששמע להם והאזין הלכה מפיהם היה להם כדבש וכתמרים, וחנו שם על המים, שחנו על התורה, והתקינו מקום קבוע לתורה שלא ליבטל יום ולילה ולא להפסיקם מדברי תורה.

129. בכתבי היד: תרתי ועשרין. ולהלן: כמבועי דנביעין... בדובשא וכתמרי.

130. בכתב יד א **לאכול** (רק) **לאכול**. [וראה חומש שי למורא - מהדורת כתר תורה שמביא גירסא בתחילת דברי רש"י (במקום "ולא לשובע" או "ולא לשבוע" - ראה הערה הבאה): "ולחם לשבוע". ויתכן מאד שאינם דברי רש"י, אלא המשך הד"ה. ואם כנים הדברים יתכן שצריך להיות כלשון הפסוק: "ולחם בבקר לשבוע". ואם כן לא קשה קושיית רבינו: "פירוש בלא פסוק", אבל אכתי היה קשה מה ראה רש"י על ככה לשלב ב' ענינים שונים בדיבור אחד].

131. כן הוא בכתב יד ג, וכעין זה ברש"י שלפנינו "ולא לשובע". אך בכתב יד א: "ולא לשבוע", וכן בכמה כתבי יד של פירוש רש"י ודפוסים ראשונים: "ולא לשבוע" (ראה חומש

משום סיפא¹³⁷: 'ובוקר'¹³⁸ לחם לשבוע¹³⁹ נקט ליה¹⁴⁰. ושוב¹⁴¹ קשה: "ומה ראה להוריד לחם בבוקר" וכו'.

(טז, כב-כג) [ויחי ביום הששי לקמו לחם משנה גו' ויגידו למשה. ויאמר אלהם הוא אשר דבר ה' וגו'. פירש רש"י: ויגידו למשה, שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם [בפסוק ה'] והיה ציוס הששי והכינו וגו', עד ששאלו את זאת אמר להם]: הוא אשר דבר ה' [פסוק כג], ונענש על זה שנאמר [פסוק כח] עד אנה מאנתם¹⁴².

קשה, לקמן [פסוק כח שם]¹⁴³ פירש [רש"י]: בהדי הוצא [לקי כרבא] וכו'¹⁴⁴. עוד קשה על רש"י, מה קושיא [יש] לו שפירש "ונענש על זה"¹⁴⁵. כתב יד ג בגליון

(טז, לו) והעומר עשירית האיפה.

והאיפה עשירית הכור, כדפירש רש"י פרשת שופטים [דברים יח, ד], ומביא

להוריד לחם בבוקר ובשר בערב. אבל אילמלא פירש רש"י בריש הדיבור שלמדה תורה דרך ארץ לא היה מקום להקשות על הנהגת ה': מה ראה להוריד כו', שכן כך עלתה במחשבה לפניו. ושפיר כלל רש"י מה ראה וכו' בדיבור אחר עם למדה תורה דרך ארץ.

142. ברש"י שלפנינו: אמר להם: הוא אשר דבר ה', שנצטווה לומר להם. ולכך ענשו הכתוב שאמר לו: עד אנה מאנתם, ולא הוציאו מן הכלל.

143. על "עד אנה מאנתם".

144. והיינו, כפי שפירש רש"י עצמו שם: "על ידי הרשעים מתגנני הכשרין", והרי כאן אמר שהיה זה עונש למשה, לפי שלא אמר להם מצות השבת נכלל עמהם. וכן הקשו עוד מפרשי רש"י, ראה: רא"ם, גור אריה, מנחת יהודה, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד.

145. מה זה נוגע לפשוטו של מקרא (דרכו של רש"י)? ועל כרחק הוקשה לו איזו קושיא על פי הפשט שהכריחו לומר שנענש. ועל זה מקשה רבינו "מה קושיא יש לו"?

"לאכול". ועוד, למה לא נאמר "לשבוע" (וכדלהלן גבי לחם). ועל כך מתרץ רש"י שדייקא נקט "לאכול" גבי בשר ללמדנו דרך ארץ כו'. ולפי זה לא בא הכתוב כאן ורק להלן בפסוק יב] לומר לבני ישראל מתי יאכלו בשר ומתי לחם [אלא ללמדם דרך ארץ], אם כן תיבת "בערב" יתירה. ומתרץ שאגב סיפא נקטה.

137. בכתבי יד כאן (בטעות): "נקט".

138. בפסוק: "ולחם בבוקר לשבוע".

139. וגבי לחם הוצרך לפרש להם "בבוקר", דאם לא כן, אלא היה אומר להם: 'בת ה' לכם בשר לאכול ולחם לשבוע' והיו רואים בערב רק בשר ולא לחם, היו אומרים משה בדאי הוא. לכן הוצרך לפרש להם "ולחם בבוקר". ואגב "לחם בבוקר" דסיפא דקרא, נקט ברישא "בערב בשר".

140. אם כן כבר קרא סיפא דקרא "ולחם בבקר לשבוע" כתשובה נסתרת, ושפיר מקשה בהמשך לזה: "ומה ראה", כדמפרש ואזיל.

141. אחר שפירש רש"י שענינו של הפסוק כאן ללמדנו דרך ארץ, שפיר הוקשה לו מה ראה

ראייה¹⁴⁶ [ממה שנאמר (ביחזקאל מה, יג)] "וששיתם האיפה [מחומר השעורים]", היינו חצי סאה - [שהרי] ג' סאה לאיפה¹⁴⁷, ואחד מששים מכור¹⁴⁸, שהם שלשים סאה בכור, דהיינו ס' חצאי [סאה]¹⁴⁹, והכור וחומר הכל אחד¹⁵⁰, כדמפורש בפרשת בחקותי [ויקרא כז, טז ברש"י שם]¹⁵¹.

ויש להקשות על פסוק זה למה סדרה בכאן¹⁵². ונראה, לפי שאמר [בפסוק הקודם] ובני ישראל אכלו המן ארבעים [שנה] עד בואם [אל] ארץ נושבת, [וברש"י]: י"ו בניסן [פסק], שנאמר [יהושע ה, יב] וישבת המן ממחרת ויאכלו מעבור הארץ, ראוי לנו לדעת דין המעשר, בסוד אי"ק¹⁵³, דהיינו עומר עשירית האיפה, והאיפה עשירית לכור, דהיינו הישראלי יתן מהכור איפה, והלוי יתן לכהן מאיפה עומר, נמצא א' לכהן י' ללוי ק' לישראל.

(יז, ט) בחר לנו אנשים. פירש רש"י: מכאן¹⁵⁴ אמרו¹⁵⁵ יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך¹⁵⁶. וכבוד חבדך כמורא רבך מנין, שנאמר [פרשת בהעלותך - במדבר יב, יא]: ויאמר אהרן אל משה צי אדני, והלא אהרן גדול ממנו ועשאו רבו. ו[מורא] רבו כמורא שמים [מנין], שנאמר [שם יא, כח]: אדני משה כללם, חייבים כלים המורדים בך, כאלו מרדו בהקצ"ה, עיין שם.

152. דבפשטות מקומו של פסוק זה הוא לעיל בהמשך לפסוק (טז): לקטו ממנו ג' עומר לגלגולת גר'.

153. א' היא ראש מנין הנפרדים, י' היא ראש מנין העשריות, וק' היא ראש מנין המאות. וראה ספר כפתור ופרח לרבי אשתורי הפרחי (פרק כה) - מצינו באלפא ביתא דרבי עקיבא [ואינו בזה שלפנינו]: אי"ק בכ"ר גל"ש כו', א' מעשר אל י' וי' מעשר אל ק' וכו'. וראה בדברי רבינו לעיל פרשת בא (יב, כב).

154. ברש"י שלפנינו: בחר לנו, לי ולך, השווה לו, מכאן וכו'.

155. אבות ד, יב. וכן ההמשך (כבוד חבירך כו', ומורא רבך כו') איתא שם.

156. שכן משה השווה את יהושע תלמידו לו באמרו לו "בחר לנו" - לי ולך.

146. (ובלשון רש"י שם "סמך") שלא לפחות בתרומה אחד מס'.

147. אין זה ברש"י שם, אלא רבינו הוסיף כן בתוך דבריו: [שהרי] איפה ג' סאה, וכמפורש ברש"י בפסוק דידן, אם כן שישית האיפה היא חצי סאה. וכך האיפה היא עשירית הכור, שכן כור הוא ל' סאה, כבהמשך חשבון רש"י שם (ומובא בהמשך דברי רבינו כאן).

148. הוא המשך ההוכחה (האסמכתא) של רש"י שלא לפחות בתרומה אחד מס', שכן חצי סאה הוא א' משישים בכור, שהרי הכור ל' סאה. 149. בכתב יד ג: חצי כור. בכתב יד א (רק): חצי.

150. רבינו הוסיף כאן לבאר דברי רש"י שם, שחשבונו בכור, ואילו בפסוק שמביא נאמר "חומר", ועל זה כתב שהיינו הך.

151. וראה גם בספר יחזקאל שם.